

ANTALYA KORKUTELİ YÖRESİ KIRKPINAR KÖYÜ GELENEKSEL GELİN GİYSİLERİ*

H. Tuba KIZILKAYA*

ÖZET

Tarihi çok eskilere dayanan Antalya, tüm tarihi ve doğal güzelliklerinin yanı sıra büyük bir incelik ve derinlik gösteren örf ve adetlere sahiptir. Antalya'nın Batı ilçelerinden olan Korkuteli'de de bu geleneklerden önemli bir kısmı günümüzde çoğu unutulsa ya da uygulanmasa bile düğünlerde ön plana çıkmaktadır. Düğünleri öncelikli kılan ise gelin giysileridir. Gelin giysileri göz alıcı renkleri ve şekilleri ile ilk kez görenleri şaşkınlığa uğratmaktadır. Günümüzde kullanılan tek renge yönelik gelin giysilerinin sıradanlığını eski dönemlerde çok renkli ve desenli gelinlikler almaktadır. Bu özel giysilerin kumaşları, işlemeleri ve kullanılan aksesuarlarının o zamanın şartlarında ailelerin elde edebilecekleri en iyi malzemeleri içermesi aynı zamanda toplumsal yapı içerisinde farkındalık oluşturması açısından da önem taşımaktadır. **Anahtar Sözcükler:** Antalya, Korkuteli, Kırkpınar Köyü, Geleneksel Giyim, Geleneksel Gelin Giyimi.

TRADITIONAL BRIDAL DRESSES OF KIRKPINAR VILLAGE, KORKUTELİ COUNTRY, ANTALYA

ABSTRACT

Antalya based on the very old has a great subtlety and depth, showing the customs and traditions in addition to all the historical and natural beauties. An important part of this tradition, even today, many forgotten or not applied come to the fore at weddings in the western district of Antalya Korkuteli. In weddings, bridal dresses that are a priority in the Plateau of Buyukkoy, Kırkpınar village. The Cac, veil, shirt, underwear, kebe, baggy trousers and belt with eye-catching colors surprised those who saw it first time brides. The only colors used today for the bride dresses, but there are very colorful and patterned dresses in ancient times. The need for special fabrics, garments, accessories used in both treatments, and both families can obtain conditions of that time to include the best materials but also because it creates awareness in the social structure is also important.

Keywords: Antalya, Korkuteli, Kırkpınar Village, Traditional Wear, Traditional Bridal Wear.

Antalya'nın yerli halkının yaylası olan Korkuteli; doğusunda Antalya merkez ilçesi, batısında Fethiye, Gölhisar ve Çavdır ilçeleri, güneyde Elmalı ve Kumluca ile kuzeyinde ise Bucak ve Tefenni ilçelerinin çevrelediği Bey Dağlarının Akdenize bakan yüzünün arka kısmındaki düzlük ve tepelerin oluşturduğu alanda yer alan bir konuma sahiptir. Toplumsal birlikteliğin önemli yapı taşlarından biri olan düğünler ve bu süreçte geleneklerin çeşitliliği Korkuteli yöresinde de kendini göstermektedir.

Korkuteli Yöresi Evlenme Gelenekleri ve Kırkpınar Köyü Gelin Giysileri: Korkuteli yöresinde evlenme merasimi; kız isteme, nişanlılık dönemi, dürü, çeyizin serilmesi ve düğün aşamalarından oluşur. Korkuteli'nde kız ve oğlan tarafları birbirlerine çeşitli hediyelikler alır. Bunlar arasında ziynet eşyaları, gelinin giysileri ve dürü için gerekli olan malzemeler yer alır. Dürü; kız tarafından erkek tarafına verilen hediyelerdir. Kız evi erkek evinden dürü için pamuklu el dokuması kumaş ve pamuklu iplik ister. Bu iplikleri dokuyarak dürü hazırlar. Dürüde; erkeklere göynek, don, ucu işlemeli uçkur, tozluk, para kesesi ve çevre, kadınlara da dastar adı verilen dikdörtgen şeklindeki örtüler, örme para kesesi ve çorap yer alır. Çeyiz, Korkuteli'nde önem verilen bir uygulamadır. Evlenme düğünü adetlerinde, gelin çeyizinde giyim ve mekân tekstilleri ile mutfak – banyo eşyaları yer alır. Oğuz, kültürümüzde yer alan çeyizin içeriğini şöyle aktarmaktadır. “Eski dönemlerde evlenecek kızların çeyizinde otuz - kırk çift el örgüsü çorap bulunur ve bunlar asılan çeyizlerde görülürdü. Genç kızlar kendi aralarında süren çeyiz yarışlarında aynı zamanda o yöre halkının zevkini, anlayışını ve motif zenginliğini ortaya koyarlar (2004: 544). Korkuteli'nde çeyizde; kilim, iki köşe minderi, dokuma seccade, yün yatak ve yorgan, en az yirmi çift örgü çorap, on- on iki don, ondört - onbeş göynek, on - onbeş dastar, işlemeli çevre ve uçkur bulunur. Çeyiz toplandıktan sonra bundan dürüler çıkartılarak bohçalara konulur. Perşembeden perşembeye sekiz gün süren düğünün ilk altı gününde düğün için verilen yemekler, kadınlar arasındaki eğlenceler ile devam eder. Çarşamba günü kına yapılır. Perşembe günü kınası yıkanan geline dualar ile zülûf (başın iki yanında yanaklara inen kısa saçlar) ve kırpma (kâkül) kesilir. Gelin evden çıkmadan babası tarafından kuşağı bağlanarak duvağı örtülür ve ayak kabısı giydirilir. Damat evine gelen gelin için koç kesilerek ertesi gün başı geline temizlettirilir. Düğünün ertesi günü gelin tekrar giydirilerek “gelin yüzü” adı verilen merasim yapılır ve gelin evi tarafından hazırlanan dürüler damadın yakınlarına verilir. Büyükköy'ün yaylası iken muhtarlık verilerek köy statüsü kazanan Kırkpınar köyü ile eski adı Alafaradın olan Büyükköy'de düğünlerde gelinler tarafından kullanılan giysiler şunlardır:

* Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü tarafından 08-10 Ekim 2012 tarihleri arasında düzenlenen “1. Uluslar arası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.

* Öğr. Gör., Niğde Üniversitesi Bor Halil Zöhre Ataman Meslek Yüksekokulu, tkizilkaya@nigde.edu.tr

Çaç: İnci boncuklar ve penezler (küçük para) ile süslenen, arka kısmında bulunan bir bağ ile saçların altından geçirilerek bağlanan ve keçe ya da kalın dokunmuş pamuklu kumaştan yapılan baş giysisidir. Genellikle kırmızı ya da bordo rengin hakim olduğu çaçın ön kısmında penezler ve pullar ile işlemler yapılmaktadır. (Karataş, M 1994) Fes ya da keçe biçimindeki başlığın alın kısmı boncukla bezenmiş, yalnızca uç kısmında bir veya iki dizi para dizilmiş başlığa Antalya'da "boncuklu çelgi"de denilmektedir (www.antalyakulturturizm.gov.tr).

Duvak: Üç renk (kırmızı, yeşil, pembe) ipekten dokunmuş ve oylarla süslenen başörtüsüdür. Çaç'ın hemen üstüne bağlanan duvaktan kırmızı olanı gelin alma süresince açılmamaktadır (Karataş, M. ve H.Karataş, 1994).

Erbî: Çaçın üzerine duvak gibi örtülen bir örtüdür. Duvaktan farkı tek kat olarak örtülmesi ve işlemlerin erbinin kenarlarında değil üstünde ve pullarla yapılmasıdır. En çok tercih edilen renkler kırmızı ve yeşildir. Kırmızı geçimi ifade ederken yeşil bolluk, bereket ve huzuru simgelemektedir (Karataş, M ve Ş.Tunç, 1994).

Fot. 1, 2, 3: Erbî, Göynek, İşlik Korkuteli, (T. Kızılkaya, 1994). **Fot. 4, 5:** Gelinin önden ve arkadan görünüşü, (T. Kızılkaya, 1994). **Fot. 6:** Kebe, (T. Kızılkaya, 1994).

Göynek: Pamuklu el dokuması kumaştan yapılıp üzeri ve yenleri (kol ağzı) çeşitli şekillerde süslenmektedir. En az diz altına kadar uzanan bu göynek çitari toplandıktan sonra önden görünmektedir (Karataş M. ve H. Kılıç,1994).

İşlik: İpek kadife ya da saf ipekten dokunan kumaşlardan yapılan ve üzeri oymalı adı verilen işlemlerle süslenen bir tür yelek-tir. İşlik sadece gelin kıyafetlerinin değil günlük kıyafetlerin de önemli bir parçasıdır (Karataş H. ve Ş.Tunç,1994).

Üçetek: Zıbın adıyla da anılmakla birlikte yörede kumaş ismine göre çitari, altıparmak ya da telli olarak kullanılmaktadır. Bunlar içerisinde çitari; ipekli ve iki renkli iplikle dokunmuş kumaştan yapılmış ve işlik gibi oymalı adı verilen desenlerle süslenmiştir. Uzun kollu, kol ağzı yırtmaçlı, önü üç ya da dört düğmeli ve birit ilikli bir giysidir. Altıparmak; genellikle kırmızı, yeşil, pembe, beyaz, sarı renklerin kullanıldığı, tüm renklerin sıralandığı, üzeri desenli ve parlak renk yoğunluğu ile dikkat çeken bir kumaştır. Etek uçları dilimler halinde kesilerek simlerle sarılmıştır. Üst beden kısmı tam olarak oturan altıparmağın açık kalan boyun kısmından, göynek -günlük giyimde boyunluk- ve işlik görülmektedir (Tunç Ş., H.Kılıç ve M. Karataş,1994). Osmanlı döneminde kullanılan kumaşlardan biri olan altıparmak; çizgileri çeşitli renklerden yapılan yarı ipekli bir kumaş türüdür. En az üç renk kullanılırken bu renk sayısı altıya kadar yükselmektedir. Renkli ipek ipliklerle harelî olarak dokunmakta ve sıklıkla peşli kadın giysileri (üçetek) ve erkek gömlekleri dikilmektedir (Apak ve diğerleri,1997: 21), (Tez, 2009: 12). Telli ise ipekli ve desenli kumaştan yapılmakta ve kenarları gümüş simlerle işlenmektedir. Bu işlemler kumaş kesildikten sonra yapılmakta daha sonra kenarlardaki dilimler bu işlemlerin kenarından kesilerek şekillendirilmektedir. İçindeki astar çok ince pamuk ipliğinden dokunarak oyulgama dikişi ile bedene tutturulmaktadır. Korkuteli ilçesi Kırkpınar köyünde çitari üçetek ile tamamlanan giyside öndeki iki peş (parça) hareketi engellemesi için önde kuşağın içerisine sokulmaktadır (Karataş M., H. Karataş, H. Kılıç ve Ş. Tunç,1994), (Fotoğraf 4 ve 5).

Kebe: Çitarinin üzerine giyilen ve işlikle aynı kumaştan yapılan kebe kısa cepkendir. Üzeri altın ve gümüş simlerle çeşitli şekillerde işlenmiştir. Kebe de işlik gibi sadece gelin kıyafeti olarak değil günlük giysi olarakta sıklıkla kullanılmaktadır (Karataş M. ve A. Karataş,1994), (Fot. 6).

Şalvar (Don): Çitari, telli ya da altıparmak ile aynı kumaştan yapılmıştır ve uçkur bağı işlemelidir. Paçasından dizde bağlanan şalvarın astar kısmı görünmeyecek şekilde aşağı indirilmektedir. Pamuklu kumaşlardan yapılan ve günlük giyimde kullanılan şalvarlar "Don" olarak adlandırılmakta ve kız çeyizinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Karataş M. ve H. Karataş,1994). Şalvar Anadolu'da kadınların vazgeçilmez giysilerinden biridir. Bu giysinin Türklerden önce de Anadolu'da var olduğunu gösteren belgeler bulunmaktadır. İzmir'de "şalvar", Eskişehir'de "dattiri", İç Anadolu'da "don çağşır, çintiyân", Antalya'da "don şalvar", Sınop'ta "paça, dizlik", Ege'de "topan don, könçek, gök don, tuman" denilen şalvarın 100'e yakın çeşidi tesbit edilmiştir (Aydın, 2010: 398).

Kozalı Kuşak: İpekli ipliklerle dokunan kumaştan ya da atlas kumaşından yapılmış ve kenarları süslerle bezenmiş bir kuşaktır. Daha çok erkeklerin kullandığı ve kenarlarında süslemeler olmayan bu kuşak "Darabulus kuşak" olarak da adlandırılmaktadır. Özellikle gelin giysilerinde kenarlarındaki süslemeler ilgi çekicidir. Kenarlarındaki süslemlere "koza" denilmesinden dolayı

adı bu şekilde anılmaktadır. Bu süsler çok eski zamanlarda gümüş ya da altından yapılmıştır. Bele iki kez sarılarak arkada bağlanmakta ve bu arada kozaların görülmesi sağlanmaktadır(Karataş M. ve A. Karataş, 1994). Osmanlı döneminde dokunduğu ülke dışında bir yerin adını taşıyan kumaşlar içinde Trablus (yöresel söylemle Darabulus) kuşağı bilinen örneklerden biridir (Apak ve diğerleri,1997: 20),(Oğuz, 2004: 227).

Çorap: Saf koyunyününden örülen çorapların üzerinde değişik renk ve şekillerde motifler bulunmaktadır. Sarı, kırmızı, pembe, yeşil ve siyah renkte desenlendirilen çorapların zemini beyazdır. Antalya bölgesinde kullanılan yün çoraplarda; keçitırnağı, sıçandışi, yan burgu, süpürgeli, çit-miti, mahpushane yanışi, kelebek kirman, gâvur kirmanı, ters makaralı, makaralı zülüflü, sarhoş bacağı şeklinde adlandırılan nakışlar kullanılmıştır (Aydın, 2010: 408). Düğünler dışında yörede günlük kullanımda giysilerin en önemli tamamlayıcı parçalarından biri dastardır. Dastar; ince pamuk ipliğinden dokunan ve kenarlarına iki kat pamuk ipliğinden şerit geçirilen bir başörtüsüdür. Dastar uzun çalışılmakta ve bele kadar inmektedir. Antalya'da dokunduğu yörenin adını almaktadır. Göynek dışında kullanılan ve pamuklu dikdörtgen bir parça üzerine boyun ve göğüs kısmı oyularak iğne oyası ile işlenmiş kolları ve arka bedeni olmayan bir çeşit üstlük olan boyunluk; sadece önde işleme göstermek amacı ile ön ortası dikişli olacak şekilde çalışılmaktadır. Yörüklerde göğüslük olarak geçen bu parça; entaride açıklığı kapatan, giysinin kirlenmesini önleyen ve çocuk önlüğüne benzeyen boncuklarla süslü bir giysi olarak görülmektedir (Aydın, 2010: 410). Ayrıca özellikle orta yaş ve üzerindeki hanımların kullandığı çarşaf ta dikkat çekicidir. Büyük bir kare şeklinde hazırlanan çarşafın üzerine örtü olacak kısmı uçkurdan 3-4 cm aşağıya kadar açılmıştır. Bele uçkur bağlandıktan ve örtü başa bir bağ yardımı ile geçirildikten sonra ön kısmı içeriden bir elle tutulmuştur. Çarşaf siyah olabildiği gibi farklı renklerde ve desenli olarak yaygın olarak kullanılmıştır.

Sonuç: Geleneklerin yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli birlikteliklerden biri olan düğünlerin her toplumun yapısı, düşünce tarzı, inanışları ve yaşam tarzı ve beklentileri ile ilgili verdiği ipuçları çözümlenmesi gereken şifreler içermektedir. Bir ailenin düğün töreninde elinden gelenin en iyisini yapabilmesi için ürününün hasadını yapmış olması gerekliliği, düğünlerin daha çok ilk ve sonbaharda yapılmasını gerektirmiştir. Kumaşların alınması ya da dokunması, dürülerin ve çeyizlerin hazırlanması genç kızın doğumundan başlayan bir süreci kapsarken, düğün daha kısa zaman aralığına sığdırılmış bir gelenekler silsilesi halinde görülmektedir. Düğünde en önemli unsurlardan biri olan giyim özellikleri ise aynı coğrafyada yaşayan topluluklar arasında hem farklılıkları hem de benzerlikleri içerebilmektedir. Bu anlamda Antalya'da Korkuteli ve Elmalı'nın yakınlığı ve paylaştıkları coğrafyanın yapısal ve kültürel özellikleri geleneklerin ve giyimlerin benzerliğine olanak tanımaktadır. Korkuteli'nin geleneksel yapısına daha fazla sahip çıkarak gelecek kuşaklara aktarabileceği bu güzel evlenme gelenekleri ve giysi zenginliklerinin yaşatılması adına daha ayrıntılı çalışmaların yapılması gelecek kuşaklara bir borçtur.

KAYNAKÇA

Aydın, Ö. (2010). "Antalya Kadın ve Erkek Giyim Kuşamı ", Düünden Bugüne Antalya, Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları Cilt II., s. 398 -410.

B. Oğuz, Türkiye Halkının Kültür Kökenleri 4 – Dokuma ve Giyim Teknikleri, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, s.227, İstanbul, 2004.

M.S. Apak, F.O. Gündüz, ve F.Ö. Eray, Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.20-21, Ankara, 1997.

Z. Tez, Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.12.

İnternet Kaynakları:

<http://www.korkuteli.bel.tr/v1/sayfa-31-Tarihce> (22.06.2012).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Korkuteli> (26.06.2012).

<http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/belge/1-61348/kadin-giysileri.html> (20.07.2012).

Kaynak Kişiler:

Karataş, Ali (1994), Esnaf, Derleme Yeri ve Tarihi: Antalya –Korkuteli, 1994

Karataş, Hasibe(1994), Ev Hanımı, Derleme Yeri ve Tarihi: Antalya –Korkuteli, 1994

Karataş, Meryem (1994), Ev Hanımı, Derleme Yeri ve Tarihi: Antalya –Korkuteli, 1994

Kılıç, Hatice (1994), Ev Hanımı, Derleme Yeri ve Tarihi: Antalya –Korkuteli, 1994

Tunç, Şükriye (1994), Ev Hanımı, Derleme Yeri ve Tarihi: Antalya –Korkuteli, 1994